

تعیین سهم نسبی مهارت های هوش هیجانی و مؤلفه های آن با باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

مریم شجاع حیدری^۱

کارشناسی ارشد، برنامه ریزی آموزشی، دانشگاه اصفهان

سودابه صابری

کارشناسی، علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور کامیاران

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تعیین مهارت های هوش هیجانی با باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان می باشد. روش پژوهش توصیفی- همبستگی و جامعه آماری شامل دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ است. حجم نمونه ۱۳۵۰ نفر از میان دانش آموزان است به شیوه تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزارهای اندازه گیری دو پرسشنامه هوش هیجانی بار-ان و راهبردهای انگیزشی برای یادگیری بود. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون معنی داری همبستگی، آزمون مجذور خی و مدل‌یابی معادلات ساختاری و شاخصهای برازش مدل‌های ساختاری استفاده شد. یافته ها نشان داد ضرایب مسیر مربوط به عامل روابط بین فردی و عامل همدلی معنی دار نیست. ضریب مسیر برای مؤلفه های شادمانی، واقع گرایی و مسئولیت پذیری با باورهای انگیزشی معنی دار بدست نیامد. در تاثیر باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی بر عملکرد تحصیلی، تمام مسیرهای معنی دار هستند. در تاثیر مؤلفه های هوش هیجانی و باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی بر عملکرد تحصیلی تمام مسیرها معنی دار هستند. نتایج این پژوهش برای برنامه ریزان، پژوهشگران تعلیم و تربیت در جهت سرمایه گذاری و انجام مداخله در حیطه های مختلف هوش هیجانی، ارتقای عملکرد تحصیلی و راهبردهای انگیزشی کاربرد دارد.

واژگان کلیدی: هوش هیجانی، باورهای انگیزشی، راهبردهای یادگیری خودتنظیمی، عملکرد تحصیلی، دانش آموزان

^۱ نویسنده مسئول: maryamheidari6365@yahoo.com

تشخیص اهمیت مهارت های اجتماعی و توان کنار آمدن مؤثر با دیگر افراد موجب علاقه مندی روز افزونی را برای مفهوم هوش هیجانی (Emotional Intelligence) فراهم آورده است. هوش هیجانی تحول جدیدی در فهم رابطه بین عقل و هیجان بوجود آورده است. هوش هیجانی در تعلیم و تربیت، زندگی شخصی، محیط کار، کاربرد داشته و همچنین هوش هیجانی بالا می تواند کیفیت عمومی زندگی و موفقیت های شخصی و اجتماعی فرد را ارتقاء دهد. (۱) در مجموع هوش هیجانی تنها نویدی که دارد این است که می تواند در حل حداقل یکی از مسایل انسانی، یعنی تعارض بین آن چه فرد احساس می کند و آن چه می اندیشد، ما را یاری کند. این مفهوم یا سازه اعلام می دارد که اگر افراد از هوش هیجانی بالایی برخوردار باشند، بدون داشتن تحصیلات عالی باز هم می توانند در زندگی موفق باشند. (۲).

به واقع، هوش هیجانی نوع دیگر با هوش بودن است و شامل درک احساسات خود برای تصمیم گیری مناسب در زندگی می باشد بر همین اساس هوش هیجانی می تواند بر پیشرفت تحصیلی تاثیر بسزایی داشته باشد. هوش (IQ) و استعداد تحصیلی و هشیاری عاطفی ضد یکدیگر نیستند بلکه با هم تفاوت دارند فردی که بهره هوشی او بالاست (یعنی فاقد هوشیاری عاطفی است) تقریباً کاربکاتوری از یک آدم خردمند است وی در قلمرو ذهن چیره دست ولی در دنیای شخصی خویش ضعیف است (۱).

تئوری هوش هیجانی دیدگاه جدیدی درباره پیش بینی عوامل مؤثر بر موفقیت و همچنین پیشگیری اولیه از اختلالات روانی فراهم می کند که تکمیل کننده علوم شناختی، علوم اعصاب و رشد کودک است (۳). هوش هیجانی در بردارنده ی آگاهی، تنظیم و بیان درست دامنه ای از هیجانات است. لذا توانایی شناخت، ابراز و کنترل این هیجانات یکی از ابعاد مهم هوش هیجانی است و ناتوانی فرد در هر کدام از این توانایی ها منجر به اختلالات نظیر اختلالات اضطرابی و خلقی خواهند شد که حاکی از نقص خودگردانی هیجانی است که ویژگی کلیدی هوش هیجانی است. بنابراین تا آنجا که ممکن است ما باید این مهارت های هوش هیجانی را که مبنای آن ها شناخت دقیق هیجانات و کنترل و تنظیم آن ها است به کودکان آموزش دهیم تا احتمال بروز این اختلالات را کاهش داده و از این طریق عملکرد آن ها بهبود یابد (۴).

رو، ال. ای ثراندایک روان شناس نامداری که در دهه های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ در همگانی کردن نظریه هوشبهر نقش مهمی داشت در مقاله ای در روزنامه ی هارپر اظهار داشت: «هوش اجتماعی یعنی توانایی درک دیگران و عمل کردن عاقلانه در ارتباط های بشری، ثراندایک معتقد بود که هوش از یک مؤلفه تشکیل نشده است چرا که نمی توان با یک هوش توانایی های انسان را سنجید. به همین دلیل او سه نوع هوش را مطرح می کند: «هوش اجتماعی، هوش عینی و هوش انتزاعی». به نظر وی هوش اجتماعی عبارت از توانایی درک دیگران و برقراری رابطه مناسب با آن ها است (۵).

جان دیویی با تعمقی در ماهیت کلاس های درس به این نتیجه رسید (۶) که کلاس های درس جایی است که در آن فراگیران باید مردم سالاری، مهارت های لازم برای حفظ آن، حالت تعمق ذهنی برای پیشبرد آن وجود اجتماعی و هیجانی لازم برای انتقال آن را یاد بگیرند. از نظر دیویی، بین مطالبی که باید آموخته شوند، با وقتی که این مطالب در آن آموخته می شوند و عرصه ای که این آموخته ها باید در آن به کار گرفته شوند، رابطه ی تنگاتنگ وجود دارد (۷). در نظام آموزشی ما این مشکل وجود دارد که صرفاً بر توانایی تحصیلی تاکید می شود و مجموعه ای از صفات که بی اندازه در سرنوشت افراد اهمیت دارند، نادیده انگاشته می شود (۸).

چارچوب اصلی نظریه یادگیری خود تنظیمی (Self Regulation Learning) بر این اساس استوار است که دانشجویان چگونه از نظر فراشناختی (Metacognitive)، انگیزشی و رفتاری، یادگیری خود را سامان می بخشند. بنابراین در موقعیت های آموزشی علاوه بر راهبردهای شناختی (Cognitive strategy) باید به باورهای انگیزشی دانشجویان نیز توجه نمود. زیرا بر میزان یادگیری دانشجویان و استفاده از راهبردهای شناختی تاثیر عمده ای دارد. امروزه اکثر روانشناسان مؤلفه های

شناخت، انگیزش و عملکرد تحصیلی را به صورت یک مجموعه درهم تنیده در نظر می‌گیرند. بر این اساس، رویکرد های نوین در صدد تبیین این موضوع است که فراگیران چگونه از نظر فراشناختی، انگیزشی و رفتاری، یادگیری خود را سامان می‌بخشند (۹).

با ارائه مدلی، عوامل شناختی و انگیزشی مؤثر بر یادگیری را به صورت باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی تقسیم بندی کرده اند (۱۰). باورهای انگیزشی به مجموعه باورهای فراگیران در مورد توانایی هایشان برای انجام تکلیف و اهمیتی که برای یک تکلیف یا درس خاص قائل است، اشاره دارد. در واقع باوری است که فرد نسبت به آن تکلیف دارد و هدفی که از مطالعه آن دنبال می‌کند (۹). خود تنظیمی سازه‌ی پیچیده‌ای است که به طرق مختلفی به عنوان توانایی موافقت کردن با یک خواسته، توانایی شروع کردن و دست کشیدن از فعالیت‌ها بر طبق مقتضیات موقعیتی، توانایی تعدیل فعالیت، تکرار، تداوم فعالیت‌های کلامی، حرکتی در موقعیت‌های اجتماعی و آموزشی، توانایی به تعویق انداختن کار کردن روی موضوع یا هدف دلخواه و توانایی ایجاد رفتاری که از لحاظ اجتماعی و در غیاب ناظران بیرونی مورد تأیید خود فرد است، تعریف شده است (۱۰).

باورهای انگیزشی به لحاظ نظری با مفاهیم خود شکوفایی (یعنی توانایی درک ظرفیت‌های بالقوه و انجام چیزی که می‌توان انجام داد و تلاش برای انجام دادن آن و لذت بردن از آن)، حل مسئله (توانایی تشخیص و تعریف مشکل و خلق کردن و تحقق راه حل‌های مؤثر) و خوش بینی (توانایی زیرکانه نگاه کردن به امور و تقویت نگرش‌های مثبت حتی در صورت بروز مشکل و بروز احساسات منفی) و راهبردهای خودتنظیمی برای یادگیری با مفاهیم خودآگاهی هیجانی، انعطاف پذیری (توانایی سازگاری افکار و رفتار با تغییرات محیط و موقعیت‌ها) حل مسئله و تحمل فشار روانی (توانایی مقاومت در برابر رویدادها و موقعیت‌های فشار آور، بدون جا زدن و رویارویی فعال و مثبت با فشار و موقعیت فشارزا) از سازه‌های هوش هیجانی مرتبط است. هوش هیجانی توانایی ناظر بر ظرفیت ادراک، ابراز، شناخت، کاربرد و کنترل هیجان‌ها در خود و دیگران است (۱۱). هوش هیجانی شامل توانایی دریافت دقیق، ارزیابی و بیان هیجان‌ها، توانایی دستیابی به احساساتی که فکر را تسهیل کند و توانایی شناسایی هیجان و تنظیم هیجان‌ها به منظور رشد عقلانی است (۱۲). شواهد بسیاری نشان می‌دهد افرادی که مهارت هیجانی دارند، یعنی کسانی که احساساتشان را به خوبی می‌شناسند و هدایت می‌کنند و احساسات دیگران را نیز درک و به طرز اثر بخشی با آن برخورد می‌کنند در هر حیطه از زندگی ممتازند، خواه روابط عاطفی باشد یا در فهم قواعد ناگفته‌ای که در خط مشی سازمان به پیشرفت می‌انجامد. این افراد در زندگی خویش رضایتمند و کارآمدند و عادات فکری در اختیار دارند که موجب می‌گردد آنها افرادی مولد و کارآمد باشند (۱۳، ۱۴، ۱۵). یعنی علی‌رغم اینکه سال‌ها تصور می‌شد هوش افراد (IQ)، موفقیت آنها را در زندگی تعیین می‌کند ولی در دهه‌ی اخیر، محققان دریافته‌اند که IQ تنها شاخص موفقیت افراد نیست. اکنون توجه به سمت هوش هیجانی (EQ) است که به عنوان شاخص دیگر موفقیت افراد محسوب می‌شود (۷). رابطه بین هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی، سن و جنس در پژوهش‌های مختلفی بررسی و تأیید شده است (۱۶، ۱۷، ۱۳، ۱۴).

با توجه به اهمیت تأثیر هوش هیجانی در زندگی روزمره و عملکرد تحصیلی و با توجه به ارتباط نظری بین هوش هیجانی، باورهای انگیزشی، راهبردهای خود تنظیمی برای یادگیری و عملکرد تحصیلی در این پژوهش ارتباط هوش هیجانی با این سازه‌ها به شیوه‌ی مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) مفهوم سازی می‌شود. بر همین اساس چهار سؤال پژوهشی به شرح زیر تهیه و مورد بررسی قرار گرفت

فرضیه های تحقیق

- ۱- بین مؤلفه های هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین مؤلفه های هوش هیجانی با باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی رابطه وجود دارد.
- ۳- بین مؤلفه های باورهای انگیزشی و راهبرد های یادگیری خود تنظیمی با عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین مؤلفه های هوش هیجانی با باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خود تنظیمی، با عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد.

روش پژوهش:

این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این تحقیق دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ بود. در این پژوهش از مدل یابی معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. در این روش حداقل نمونه مورد نیاز برای هر متغیر آشکار ۱۰ نفر است. از آنجا که در این پژوهش در بررسی فرض ها بیشترین تعداد متغیرهای آشکار در مدل ها در مجموع به ۱۳۰ متغیر آشکار می رسد در نتیجه حجم نمونه ۱۳۰۰ نفر برآورد گردید. به دلیل احتمال ریزش ۵۰ نفر نیز به آن افزوده شد و ۱۳۵۰ نفر در نظر گرفته شد. نمونه پژوهش از میان دانش آموزان مقطع ابتدایی به شیوه‌ی تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد. بدین صورت که از روی لیست ۱۰۷۹۴ نفر از دانش آموزان مقطع ابتدایی در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲، تعداد ۱۳۵۰ نفر به صورت طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب شدند. برای انجام عملیات آماری از نرم افزار SPSS ۱۵ و LISREL بکار گرفته شده است.

ابزار های پژوهش:

۱- پرسشنامه هوش هیجانی بار-ان (IQ)

فرم اصلی این پرسشنامه دارای ۱۱۷ گویه و ۱۵ مقیاس می باشد که توسط بار-ان در سال ۱۹۸۰ جهت اندازه گیری هوش غیرشناختی ساخته شده و هنجاریابی شده است. نتایج حاصل از هنجاریابی نشان داد که آزمون از حد مناسبی از اعتبار و روایی برخوردار است. پاسخ های آزمون نیز بر روی یک مقیاس ۵ درجه ای در طیف لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، تاحدودی، مخالفم و کاملاً مخالفم) تنظیم شده است. این آزمون توسط سموعی و همکاران در ایران از نظر اعتبار و روایی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است که مطابق با نتایج بدست آمده، آلفای کرونباخ ۰/۹۳ بدست آمده است. بنابراین برای مقاصد مختلف کاربرد داشته و مورد پذیرش می باشد (۱۸).

آزمون مذکور دارای ۱۵ مقیاس، شامل حل مسئله، شادمانی، استقلال، تحمل فشار روانی، خودشکوفایی، خودآگاهی هیجانی، واقع گرایی، روابط بین فردی، خوش بینی، کنترل تکانشی، انعطاف پذیری، مسئولیت پذیری اجتماعی، همدلی، خودابرازی و عزت نفس می باشد. در این پژوهش روایی و پایایی این پرسش نامه توسط پژوهشگر مورد بررسی قرار گرفت. بدین منظور ابتدا از طریق تحلیل عاملی تاییدی (CFA) روایی ساختاری پرسشنامه بررسی شد.

مقدار ریشه خطای میانگین مجذورات برآورد (RMSEA) کمتر از ۰/۰۵ و شاخص نیکویی برازش (GFI) بالاتر از ۰/۹۰ بدست آمده است و نشان می دهد مدل از برازش کافی برخوردار است و با داده ها انطباق دارد. باتوجه به اینکه مقدار ریشه خطای میانگین مجذورات برآورد (RMSEA) کمتر از ۰/۰۵ و شاخص نیکویی برازش (GFI) بالاتر از ۰/۹۰ بدست آمده است و باتوجه به مقادیر T سوبل که همگی بالاتر از ۱/۹۶ است با اطمینان می توان گفت پرسشنامه هوش هیجانی بار-ان با ساختار ۱۵ عاملی مورد تایید است و برای این پژوهش کفایت می کند.

به منظور بررسی پایایی آزمون، از روش همسانی درونی به شیوه آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار آلفای کرونباخ برای عاملهای حل مسئله، شادمانی، استقلال، تحمل فشار روانی، خودشکوفایی، خودآگاهی هیجانی، واقعگرایی، روابط بین فردی، خوشبینی، کنترل تکانشی، انعطاف پذیری، مسئولیت پذیری اجتماعی، همدلی، خودابرازی و عزت نفس به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۷۹، ۰/۸۱، ۰/۷۲، ۰/۸۸، ۰/۷۶، ۰/۸۳، ۰/۹۰، ۰/۸۷، ۰/۸۵، ۰/۷۱، ۰/۹۳، ۰/۷۷ و ۰/۷۴ به دست آمد.

۲- پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری: (MSLQ)

این پرسشنامه که دارای دو مقیاس باورهای انگیزشی (۲۵ ماده) و راهبردهای یادگیری خود تنظیمی (۲۲ ماده) می باشد و مجموع ماده های مقیاس آن ۴۷ عدد است، به وسیله پتربچ و دی گروت (۱۹۹۰) ساخته شده است (۷). مقیاس باورهای انگیزشی، شامل سه خرده آزمون خود کارآمدی، ارزشگذاری درونی و اضطراب امتحان است. مقیاس یادگیری خود تنظیمی، دارای دو خرده آزمون استفاده از راهبردهای شناختی و خودتنظیمی می باشد. ماده های این پرسشنامه از نوع آزمون های (بسته پاسخ) پنج گزینه ای است (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) برای بررسی پایایی و روایی، پرسشنامه ی راهبردهای انگیزشی برای یادگیری از روش آلفای کرونباخ و تحلیل عاملی استفاده کردند (۷). بررسی های آنها نشان داد که قابلیت پایایی برای عوامل سه گانه مقیاس های باورهای انگیزشی یعنی خود کارآمدی، ارزشگذاری درونی و اضطراب امتحان به ترتیب ۰/۸۹، ۰/۸۷، ۰/۷۵ و برای دو مقیاس راهبردهای یادگیری خود تنظیمی، یعنی راهبردهای شناختی ۰/۸۳ و خود تنظیمی ۰/۷۴ بود. پایایی و اعتبار آزمون مذکور توسط حسینی نسب پس از استفاده از روش تحلیل عوامل بررسی شد (۱۶). و نتایج بدست آمده به روش آلفای کرونباخ، برای خود کارآمدی، ارزشگذاری درونی، اضطراب امتحان، راهبردهای شناختی و فراشناختی به ترتیب ۰/۶۸، ۰/۷۷، ۰/۶۴، ۰/۶۸ بدست آمد. همچنین برای بدست آوردن پایایی پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری از روش باز آزمایی استفاده کردند که ضریب پایایی ۰/۷۶ بدست آمد. (۱۹)

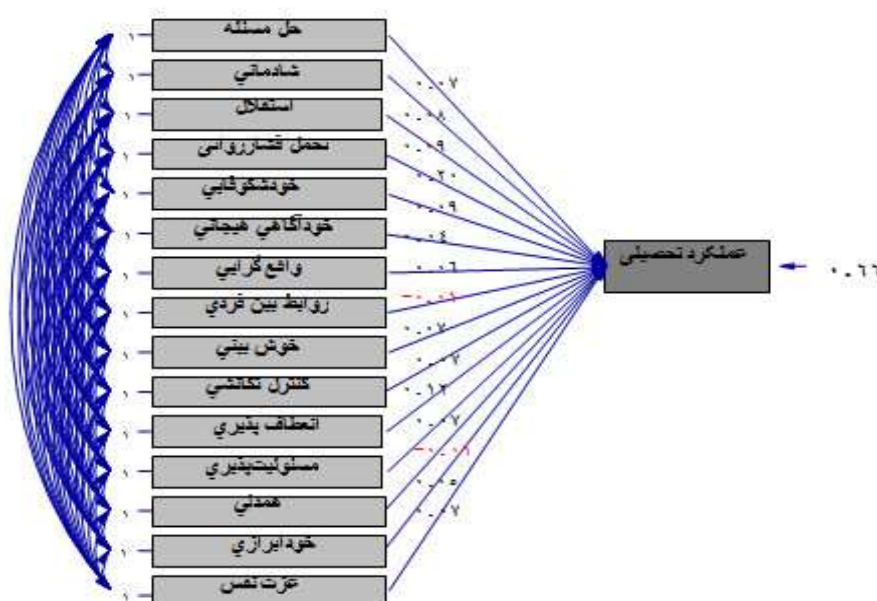
در این پژوهش ساختاری عاملی این پرسشنامه از طریق تحلیل عاملی تاییدی بررسی شد و ارتباط هر گویه با هر عامل بر اساس مدل عاملی اکتشافی (۱۹) در نظر گرفته شد و نیکویی برازش مدل مفهومی فرض شده بررسی شد. ریشه خطای میانگین مجذورات برآورد (RMSEA) نزدیک به ۰/۰۵ بدست آمده و مدل قابل پذیرش است ولی برای ارتقای مدل، کواریانس خطاهای گویه های ۲۹ با ۱۷ (δ ۴۱،۳۸)، ۲۲ با ۳۳ (δ ۴۲،۳۹) همبسته فرض شد. مسیرهای آزاد گذاشته شده طوری انتخاب شدند که تناسب مفهومی داشته باشند، هر مسیر مربوط به یک عامل باشد و مجذورخی به بیشترین میزان ممکن کاهش یابد. متغیرهای مذکور همبسته فرض شدند و مدل مجدداً برازش شد. نتایج برازش مدل اصلاح شده نشان می دهد که مدل ارتقاء یافته است.

مقدار مجذورخی ۱۴۸/۰۹، ریشه ی خطای میانگین مجذورات تقریب (RMSEA) ۰/۰۰۱، و شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFI) ۰/۹۲ به دست آمد که نشان می دهد مدل با داده ها انطباق دارد و از برازندگی مناسبی برخوردار است و تمام مقادیر T سوبل بالاتر از ۱/۹۶ و معنی دار است. با توجه به اینکه مقدار ریشه خطای میانگین مجذورات برآورد (RMSEA) کمتر از ۰/۰۵ و شاخص نیکویی برازش (GFI) بالاتر از ۰/۹۰ بدست آمده است و با توجه به مقادیر T سوبل که همگی بالاتر از ۱/۹۶ است با اطمینان می توان گفت پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری (MSLQ) با ساختار عاملی شکل مورد تایید است و برای این پژوهش کفایت می کند.

یافته های پژوهش:

فرضیه اول: بین مؤلفه های هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه از مدل رگرسیونی با استفاده از لیزرل انجام شد و ارتباط هر عامل هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی مدل سازی شد. مجموعه عامل های هوش هیجانی به عنوان متغیرهای مدل X و عملکرد تحصیلی به عنوان متغیرهای مدل Y در نظر گرفته شد. نتایج برازش مدل رگرسیونی در شکل (۱) آمده است.

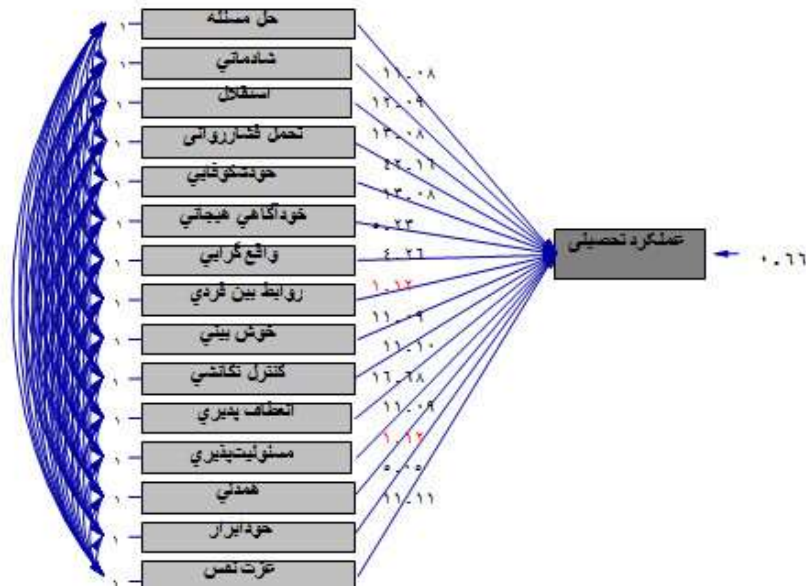

شکل (۱) ضرایب مسیر استاندارد تاثیر هوش هیجانی بر عملکرد تحصیلی

شکل (۱) ضرایب مسیر استاندارد را نشان می دهد. همانگونه که مشاهده می شود و مقدار خطای برآورد عملکرد تحصیلی ۸۶٪ بدست آمده است که نشان می دهد ۱۵ عامل هوش هیجانی ۳۴ درصد واریانس های عملکرد تحصیلی را تبیین می کنند.

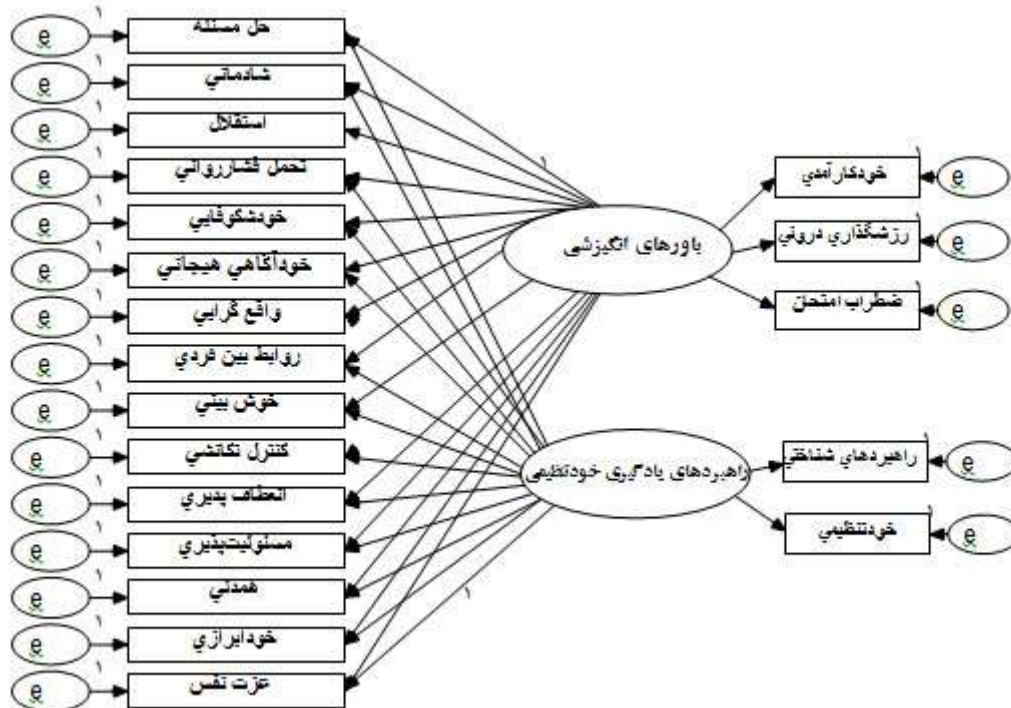
برای بررسی معنی داری هر یک از ضرایب مسیر بدست آمده از شاخص T استفاده شده است که در شکل (۲) آمده است. به غیر از مسیرهای مربوط عامل همدلی و عامل روابط بین فردی T (قدر مطلق T) برای تمام مسیرها، بالاتر از ۱/۹۶ است و تمام مسیرها معنی دار هستند ولی میزان تاثیر B) عامل های مسئولیت پذیری و روابط بین فردی معنی دار نیست. ($T < 1/96$).

فرضیه دوم: بین مؤلفه های هوش هیجانی با باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی رابطه وجود دارد.

شکل (۲) مقادیر T برای تاثیر هوش هیجانی بر عملکرد تحصیلی

برای بررسی این فرضیه از مدل ساختاری استفاده شد. مدل مفروض در شکل (۳) آمده است. همانگونه که در شکل (۳) مشاهده می شود ارتباط هر کدام از عامل های هوش هیجانی با عامل باورهای انگیزشی با سه خرده عامل (خودکارآمدی، ارزش گذاری درونی و اضطراب امتحان) و عامل راهبردهای یادگیری خودتنظیمی (با دو خرده عامل راهبردهای شناختی و راهبردهای خودتنظیمی) در نظر گرفته شد و مدل برازش شد.

شکل (۳) مدل ساختاری برای مهارتهای هوش هیجانی و مؤلفه های آن با باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی

شجاع حیدری و صابری

جدول (۱) شاخص های برازش شده مدل ساختاری را نشان می دهد. همانگونه که جدول (۱) نشان می دهد ملاک ریشه ی خطای میانگین مجزورات برآورد (RMSEA) زیر ۰.۵ و شاخص نیکویی برازش تعدیل شده ۰.۹۰ بدست آمده که نشان می دهد مدل با داده ها انطباق دارد قابل پذیرش است. برای واضح تر بودن مسیر استاندارد و مختلط نشدن مقادیر و همچنین ساده تر شدن مدل، ضرایب مسیر و مقادیر T سوبل در جدول (۲) آمده است.

جدول (۱). شاخص برازش شده مدل ساختاری

RMR	RMSEA	AGFI	GFI	df	AIC
۰/۰۱	۰/۰۰۱	۰/۹۰	۹۲	۱۵۶	۴۲۸

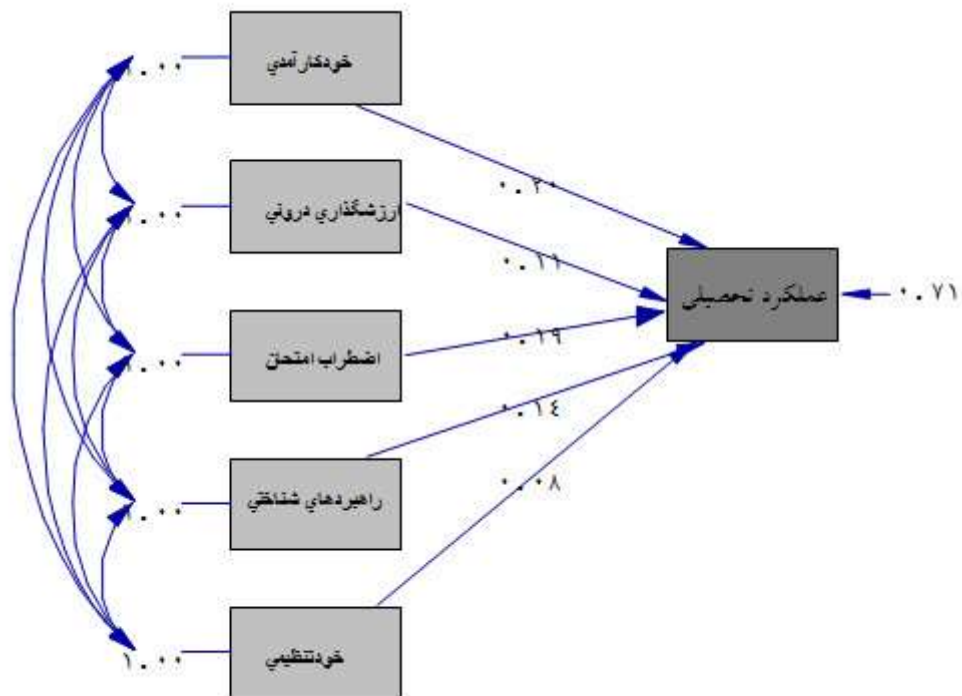
همانگونه که در جدول (۲) آمده است، ضریب مسیر عاملهای شادمانی، واقع گرایی، مسئولیت پذیری با باورهای انگیزشی و عاملهای روابط بین فردی، همدلی و خودابرازی با راهبردهای یادگیری خودتنظیمی معنی دار نیست ($T < 1.96$) و سایر مسیرها معنی دار هستند.

فرضیه سوم: بین مؤلفه های باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد. برای بررسی این فرضیه از مدل رگرسیونی استفاده شد و ارتباط هر عامل باورهای انگیزشی و عامل راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی بررسی شد. مجموعه عامل های باورهای انگیزشی (شامل خود کارآمدی، ارزشگذاری درونی و اضطراب امتحان) و عامل های یادگیری خودتنظیمی (شامل راهبردهای شناختی و خودتنظیمی) به عنوان مدل X و عملکرد تحصیلی به عنوان مدل Y در نظر گرفته شد. نتایج برازش مدل رگرسیونی در شکل (۴) آمده است.

جدول (۲) ضرایب مسیر و مقادیر T سوبل

عامل ها		باورهای انگیزشی		راهبرد های یادگیری خودتنظیمی	
	ضریب مسیر	T	ضریب مسیر	T	
حل مسئله	۰/۰۶	۱۷/۱۶	۰/۰۸	۲۹/۱۴	
شادمانی	۰/۰۱	۰/۸۶	-۰/۰۷	۲۳/۴۸	
استقلال	۰/۰۷	۱۹/۶۴	۰/۰۹	۳۸/۳۰	
تحمل فشار روانی	۰/۰۵	۱۸/۰۱	۰/۱۱	۴۹/۰۱	
خود شکوفایی	۰/۰۷	۱۹/۹۱	۰/۰۷	۲۴/۰۲	
خودآگاهی هیجانی	-۰/۰۶	-۱۸/۱۸	۰/۰۹	۳۷/۰۹	
واقع گرایی	۰/۰۲	۱/۰۱	۰/۰۶	۲۳/۴۶	
روابط بین فردی	-۰/۰۹	-۳۴/۱۴	-۰/۰۱	-۰/۰۹	
خوش بینی	۰/۰۷	۲۰/۲۱	-۰/۰۵	-۱۹/۰۶	
کنترل تکانشی	-۰/۱۰	-۴۶/۱۵	۰/۰۶	۲۳/۸۸	
انعطاف پذیری	۰/۰۶	۱۹/۱۲	-۰/۰۸	-۳۰/۱۶	
مسئولیت پذیری	۰/۰۱	۰/۹۰	۰/۰۷	۲۴/۱۹	
همدلی	-۰/۰۶	۱۸/۹۸	-۰/۰۲	-۱/۰۲	
خود ابرازی	۰/۰۷	۲۰/۰۲	-۰/۰۲	-۱/۱۲	
عزت نفس	۰/۱۱	۴۹/۱۹	۰/۱۰	-۴۴/۳۷	

شکل (۴) ضرایب مسیر استاندارد را برای هر مسیر نشان می دهد. همانگونه که مشاهده می شود مقدار خطای برآورد عملکرد تحصیلی ۷۱٪ بوده که نشان می دهد ۵ عامل ارائه شده در مدل رگرسیونی جمعاً ۲۹ درصد واریانس های عملکرد تحصیلی را تبیین می نماید.

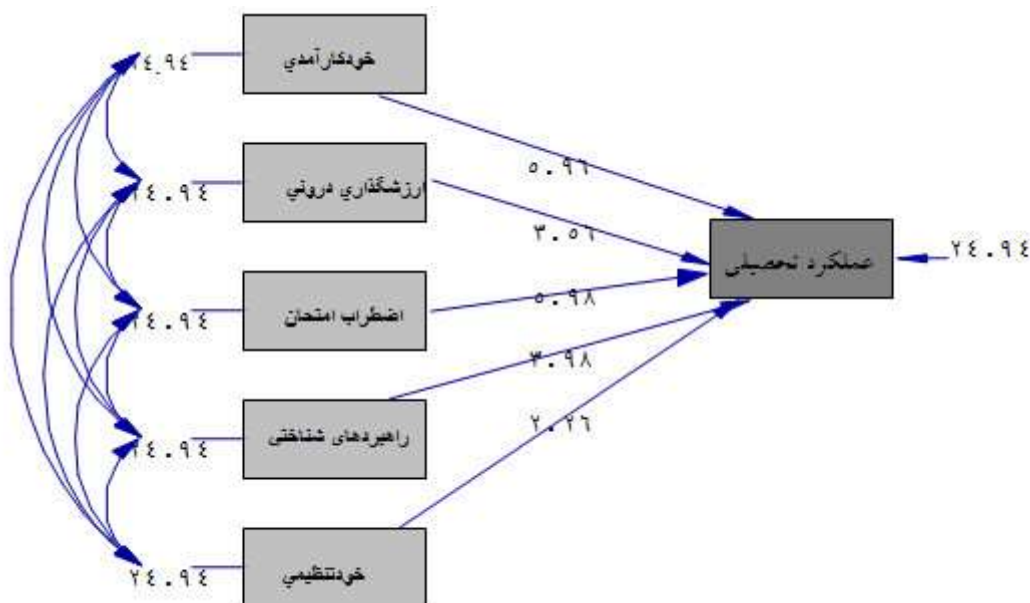
شکل (۴) ضرایب مسیر استاندارد برای تاثیر باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی

برای بررسی معنی داری هر یک از ضرایب مسیر به دست آمده از شاخص T استفاده شد. شکل (۵) مقدار T را برای هر مسیر نشان می دهد. همانگونه که شکل نشان می دهد T (قدر مطلق T) برای تمام مسیرها بالاتر از $1/96$ است و تمام مسیرها معنی دار هستند. ($T > 1/96$).

فرضیه چهارم: بین مؤلفه های هوش هیجانی، باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد.

رابطه ی بین متغیرهای هوش هیجانی، باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی از طریق مدل مفهومی شکل (۶) مدل سازی شد. همانگونه که شکل (۶) نشان می دهد در مدل مسیر مفهوم سازی شده، نقش متغیرهای باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی به عنوان میانجی در ارتباط هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی در نظر گرفته شده است.

نتایج برازش مدل مسیر در جدول (۳) آمده است.

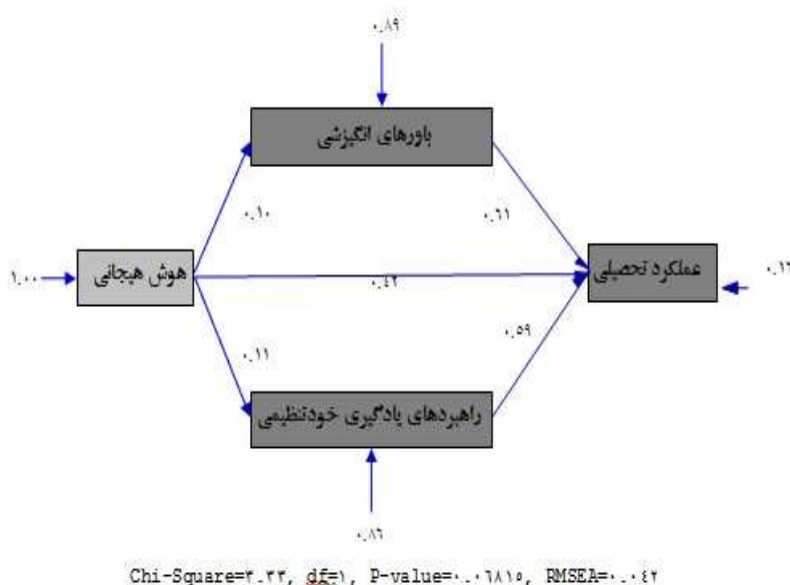

شکل (۵) مقادیر T سوبل برای تاثیر باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی

جدول (۳) مدل مسیر برای مؤلفه های هوش هیجانی، باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی

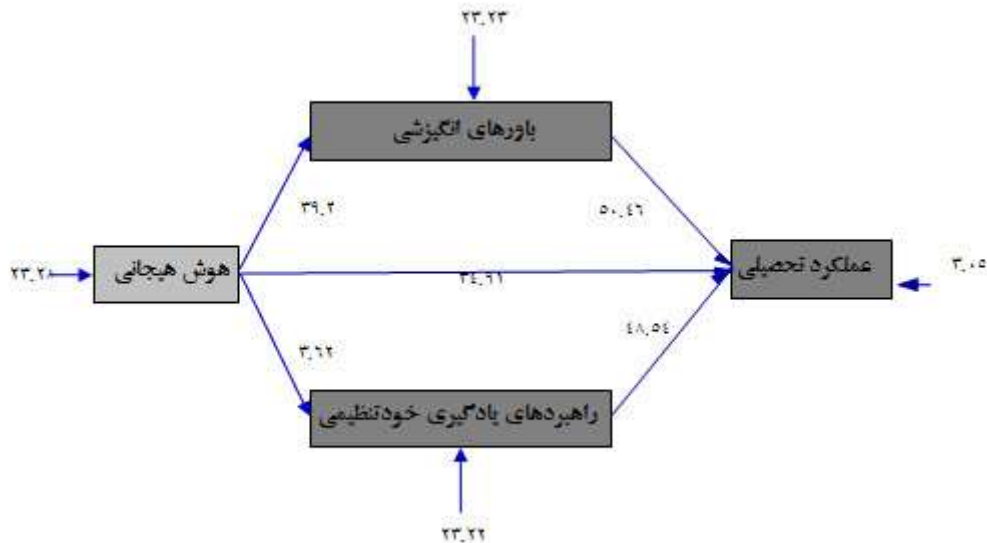
RMR	RMSEA	AGFI	GFI	df	X
۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۹۹	۱/۰۰	۱	۳/۳۳

همانگونه که مشاهده می شود مقدار χ^2 دو ۳/۳۳ بدست آمده است. شاخص میزان انطباق ۰/۹۸ و ریشه ی خطای میانگین مجذورات برآورد (RMSEA) زیر ۰/۰۵ است. همچنین شاخص نیکویی برازش تعدیل شده ۰/۹۶ بدست آمده که در مجموع نشان می دهد که مدل باداده ها انطباق دارد نمودار و ضرایب مسیر استاندارد در شکل (۶) آمده است.

شکل (۶) ضرایب مسیر استاندارد برای هوش هیجانی، باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی

برای بررسی معنی داری مسیر ها از شاخص T استفاده شد که مقادیر آن در شکل (۷) آمده است. همانگونه که شکل (۷) نشان می دهد تمام مقادیر T معنی دار هستند ($|T| > 1/96$).

شکل (۷) مقادیر T سوبل برای مؤلفه های هوش هیجانی، باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی

بحث و نتیجه گیری

هوش هیجانی یکی از موضوعات مهم روانشناسی محسوب می گردد که می تواند تاثیر زیادی بر زندگی افراد داشته باشد و موجبات موفقیت آنها را بوجود آورد.

یافته ها در خصوص فرضیه اول در شکل (۱)، شکل (۲)، رابطه بین مؤلفه های هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی نشان داد، از عامل های هوش هیجانی تنها دو عامل همدلی و روابط بین فردی بر عملکرد تحصیلی تاثیر نداشته اند. این موضوع یعنی تاثیر هوش هیجانی بر عملکرد تحصیلی در بسیاری از تحقیقات، نیز نشان داده شده که بین هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی رابطه وجود دارد (۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۵) و هوش هیجانی با افزایش ظرفیت های معنوی افراد، به آنها در جهت دهی زندگی شان کمک می کند و آنها بهتر می توانند مسیر زندگی صحیح را تشخیص دهند (۱۵). مسئولیت پذیری به عنوان یکی از حیطه های هوش هیجانی بیشترین تاثیر را بر عملکرد تحصیلی داشته است که با یافته های پژوهش حاضر، در خصوص این عامل، همسو نمی باشد. هوش هیجانی با افزایش توان حل مسئله، قدرت انعطاف پذیری و سازگاری، و کنترل تکانش ... می تواند بر احساس مسئولیت پذیری فرد نیز تاثیر بگذارد. و می تواند موفقیت های زندگی را برایش افزایش دهد و او را در مسیر رسیدن به یک زندگی بهتر و کامل تر یاری برساند.

یافته ها در خصوص فرضیه دوم در شکل (۳)، جدول (۱)، جدول (۲)، نشان داد بین مؤلفه های هوش هیجانی و باورهای انگیزشی در تحلیل مسیر ضرایب مسیرهای شادمانی، واقع گرایی و مسئولیت پذیری معنادار نبوده است سه مهارت مذکور بر باورهای انگیزشی تاثیرگذار نبوده است. به عبارت دیگر، از مهارت های هوش هیجانی مهارت های حل مسئله، استقلال، تحمل فشار روانی، خود شکوفایی، خود آگاهی هیجانی، روابط بین فردی، خوش بینی، کنترل تکانشی، انعطاف پذیری، همدلی، خود ابرازی، و عزت نفس بر باورهای انگیزشی تاثیر گذار بوده و می توانند موجبات افزایش یا بهبودی آنها را بوجود آورند. هوش هیجانی موجب تقویت باورهای انگیزشی و افزایش انرژی فرد در جهت رسیدن به موفقیت می گردد. این باورها به گونه ای تغییر می کند که فرد را در مسیر موفقیت و زندگی هدایت خواهد نمود (۲۰). تحقیقات نشان داد، باورهای انگیزشی می تواند بر عملکرد تحصیلی تاثیر مثبت بگذارد، می تواند نتیجه گرفت که هوش هیجانی می تواند باورهای انگیزشی فرد را تحت تاثیر

قرار دهد (۲۰). و بدین ترتیب نیز موجب بهبود عملکرد تحصیلی و موفقیت تحصیلی وی گردد. هوش هیجانی با افزایش قدرت حل مسئله، تحمل فشار روانی، احساس خودشکوفایی و افزایش عزت نفس می تواند بر باورهای انگیزشی فرد تاثیر بگذارد و آنها را بهبود بخشد به واقع با تقویت باورهای انگیزشی به واسطه هوش هیجانی، فرد با باورهای جدیدتر و بهتر می تواند در مسیر زندگی قدم بگذارد و موفقیت و رسیدن به زندگی بهتر و سالمتر را از باورهای اصلی خود خواهد پنداشت. دیگر یافته ها نیز در خصوص تاثیر هوش هیجانی بر راهبردهای خودتنظیمی نشان داد، مهارتهای حل مسئله، استقلال، تحمل فشار روانی، خود شکوفایی، خود آگاهی هیجانی، خوش بینی، کنترل تکانشی، انعطاف پذیری، شادمانی، مسئولیت پذیری و عزت نفس با راهبردهای یادگیری خودتنظیمی معنادار بوده و نشان می دهد که هوش هیجانی موجب می گردد تا فرد جهت یادگیری بهتر به کنترل رفتارها و هدایت آنها به یک خود تنظیمی برسد و بتواند رفتارهای خود را کنترل و جهت دار نماید به گونه ای که در موقعیت های مختلف اجتماعی رفتارهای متناوب با موقعیت انجام دهد و فعالیت های خود را جهت دهد زیرا، در پژوهش مذکور نیز نشان داده شد افرادی که از هوش هیجانی بالایی برخوردارند، دارای رفتارهای کنترل شده تحصیلی بوده و برای چگونگی یادگیری با یک شیوه متناسب و مؤثر فعالیت می کنند و به موفقیت می رسند.

یافته ها در خصوص فرضیه سوم پژوهش در شکل (۴) و شکل (۵) نشان داده خودکارآمدی، ارزش گذاری درونی، اضطراب امتحان، راهبردهای شناختی و خودتنظیمی بر عملکرد تحصیلی تاثیر دارد. به عبارت دیگر، باورهایی که افراد در خصوص توانایی خود دارند، اهمیت دادن فرد به تکالیفی که باید انجام دهد و رسیدن به اهداف درسی، رشد قابلیت های ویژه در آموختن نحوه تفکر کردن، خلق کردن، کشف کردن و به خاطر سپردن می تواند بر عملکرد تحصیلی وی تاثیر بگذارد و موجبات بهبودی آن را فراهم کند. در واقع فرد زمانی که بتواند چگونگی تفکر کردن را بیاموزد و این تفکر را در جهت های صحیح هدایت کند و در برخورد با تکالیف درسی با نگرش مثبت تری برخورد کند، مسلماً می تواند عملکرد تحصیلی خود را بهبود بخشد و به موفقیت برسد. برادشاو (۲۰۰۸) عامل اساسی در موفقیت تحصیلی را تغییر نگرش ها می داند و معتقد است برای بهبود عملکرد تحصیلی افراد باید نگرشهای آنها را نسبت به تکالیف و در س، مثبت نمود، به گونه ای که در برابر تکالیف درسی به یک احساس مسئولیت برسند. و راهی برای انجام تکالیف پیدا کنند و در این جهت تلاش کنند. یافته های پژوهش حاضر نیز در راستای نظرات برادشاو (۲۰۰۸) می باشد. زیرا، در پژوهش حاضر نیز نشان داده شد که خودکارآمدی، ارزش گذاری درونی می تواند بر عملکرد تحصیلی تاثیر گذار باشد. در پژوهش حاضر همچنین، تاثیر اضطراب امتحان بر عملکرد تحصیلی نیز معنادار گزارش شد که این نشان می دهد که اضطراب امتحان می تواند عملکرد تحصیلی فرد را در جهت منفی تاثیر بگذارد و کاهش آن را بوجود آورد. در همین خصوص گلستون (۲۰۰۸) معتقد است. وجود میزان کمی از اضطراب می تواند یک موتور محرک برای مطالعه بیشتر باشد و افرادی که از هوش هیجانی بالا برخوردارند، هیچگاه نمی گذارند که میزان اضطراب افزایش یابد و آنرا در جهت ایجاد انگیزه هدایت می کنند. بنابراین، اگر اضطراب هدایت شود. و در میزان اندک وجود داشته باشد، می تواند بر عملکرد تحصیلی تاثیر مثبت بگذارد و توان یادگیری خود را افزایش دهد. از دیگر یافته های پژوهش حاضر تاثیر گذاری معنادار راهبردهای شناختی و خودتنظیمی بر عملکرد تحصیلی می باشد. در واقع فرد با سازماندهی فکر و رشد قابلیت های چگونگی تفکر کردن و به خاطر سپردن می تواند بر عملکرد تحصیلی تاثیر بگذارد و آن را بهبود بخشد زیرا، فرد به خوبی می داند چگونه و به چه میزان و با چه روشی به مطالعه بپردازد که بهترین نتیجه را بدست آورد و به موفقیت تحصیلی برسد. یافته های پژوهش حاضر بایافته های پژوهش برادشاو (۲۰۰۸)، گلستون (۲۰۰۸)، پتتریچ و دی گروت (۱۹۹۰)، زیمرمن (۱۹۹۰)، گاردنر (۱۹۹۰)، باتلرواین (۱۹۹۵)، خداپناهی (۱۳۷۹) و اختیاری (۱۳۷۷)، سامانی (۱۳۷۸)، همسو می باشد.

یافته ها در خصوص فرضیه چهارم در جدول (۳) و شکل (۶) و شکل (۷) نشان داده بین مؤلفه های هوش هیجانی، باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد. یافته های پژوهش حاضر

بایافته های پژوهش برادشاو (۲۰۰۸)، گلستون (۲۰۰۸)، پتربریج ودی گروث (۱۹۹۰)، زیمرمن (۱۹۹۰)، گاردنر (۱۹۹۰)، باتلرواین (۱۹۹۵)، خداپناهی (۱۳۷۹) و اختیاری (۱۳۷۷)، السون (۲۰۰۸)، ایزاگویر (۲۰۰۸)، رایس (۲۰۰۷)، هولت (۲۰۰۷)، رایت (۲۰۰۷)، دراگو (۲۰۰۴)، عبدالله و دیگران (۲۰۰۴)، لاسیویتا (۲۰۰۳)، ثمری و طهماسبی (۱۳۸۶)، سامانی (۱۳۷۸)، زارع (۱۳۸۰)، حکیم جوادی و اژه یی (۱۳۸۳)، اسدی (۱۳۸۴) همسو می باشد بنابراین، در صورتی که دانش آموزان بتوانند هوش هیجانی را تقویت و باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی نیز در فرد بوجود آید، می توان پیش بینی نمود که وی در کسب تحصیلات بالا موفق خواهد بود و موفقیت تحصیلی و رسیدن به درجات بالای علمی، از اهداف اساسی زندگی وی خواهد بود.

پیشنهادهای کاربردی

- ۱- با توجه به یافته های پژوهش مبنی بر رابطه بین مهارت های هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی به مدیران مدارس پیشنهاد می شود تا با برقراری کلاس های آموزشی، مهارت های هوش هیجانی دانش آموزان را افزایش دهند و زمینه های موفقیت تحصیلی را در آنها بوجود آورند.
- ۲- با توجه به یافته های پژوهش مبنی بر رابطه بین باورهای انگیزشی و هوش هیجانی، به مدیران مدارس پیشنهاد می شود تا با آموزش مهارت های هوش هیجانی به دانش آموزان، باورهای انگیزشی آنها را تقویت نموده و موجبات موفقیت تحصیلی آنها را فراهم کنند.
- ۳- با توجه به یافته های پژوهش مبنی بر رابطه بین شادمانی با عملکرد تحصیلی، به مدیران مدارس پیشنهاد می شود تا کلاس های درمانی را در مراکز مشاوره مدارس برگزار کنند تا علاوه بر رفع مشکلات روانی افراد، موجبات موفقیت تحصیلی را در آنها بوجود آورند.
- ۴- با توجه به یافته های پژوهش مبنی بر تاثیر گذاری اضطراب امتحان بر عملکرد تحصیلی به مرکز مشاوره روانشناختی دانش آموزی پیشنهاد می شود کلاس های کنترل و کاهش اضطراب را برای دانش آموزان برگزار کنند.

منابع

- گلمن، د. هوش هیجانی، ترجمه پارسا. نسرین، تهران: رشد. ۱۳۸۵.
- نوری، ت. بررسی رابطه میزان هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر. (۱۳۸۵)
- شامراد لو، م. مقایسه نقش هوش هیجانی و هوش شناختی در پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی تهران. (۱۳۸۳).
- خسرو جاوید، م. بررسی اعتبار و روایی سازه مقیاس هوش هیجانی شوت در نوجوانان، پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی عمومی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس. (۱۳۸۱).
- کیاروچی، ج. فورگاس، پ. ج. مییر، د. ج. هوش هیجانی در زندگی روزمره، ترجمه نجفی زند. جعفر، تهران: سخن ۱۳۸۵. ۲۰۰-۳۰۵.
- اکرامی، ی. آیا می دانید هوش هیجانی یا بهره هیجانی چیست؟ تهران. نشریه موفقیت. ۱۳۸۰ شماره ۳۸ ص ۲۹-۲۶.

بشارت، م.ع، رضازاده، س.م. ر، فیروزی، م، حبیبی، م. بررسی تاثیر هوش هیجانی بر سلامت روان و موفقیت تحصیلی در مرحله انتقال از دبیرستان به دانشگاه. مجله علوم روان شناختی، ۱۳۸۴، ۳، ۴۱-۲۶.

سبحانی، ر.. بررسی رابطه میان هوش هیجانی و سخت رویی با پیشرفت تحصیلی. پایان نامه کارشناسی ارشد، واحد علوم و تحقیقات تهران. ۱۳۸۳، ۴۱-۵۷.

سموعی، ر. و همکاران. بررسی روایی و پایایی آزمون هوش هیجانی بار-ان. تهران: موسسه روان تجهیز سینا. ۱۳۸۵
البرزی، ش. سامانی، س. بررسی و مقایسه باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی برای یادگیری در میان دانش-آموزان دختر و پسر مقطع راهنمایی مراکز تیزهوشان شهر شیراز. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۱۳۷۸
۱۵(۱)، ۱۸-۳.

حسینی نسب، د. بررسی ارتباط بین مؤلفه های یادگیری خود - نظم داده شده با هوش، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۱۳۷۹، ۱۵ (۲)، ۸۵ - ۹۶.

Dewey, J. *Experience and Education*. New York: Macmillan. (1938)

Austin, E. J., Saklofske, D. H., Egan, A. Personality, well-being and health correlates of trait emotional intelligence. *Personality and Individual Difference*, (2005). 38, 547- 558.

Ames, C., Archer, J. Achievement goals in the classroom: Student learning strategies and motivation processes. *Journal of Educational Psychology*, (1988). 80 (3), 260-67.

Pint rich, P. R., Detroit, E. Motivational and Self- Regulated Learning components of classroom. *Journal of Educational psychology*, (1990) 82(1), 33-40.

Goldstone.R..(Capella University) 2008) ،114.

Olson.L. (2008).CapellaUniversity ، (2008).130

Bradshaw.F.College of Notre dame of Maryland ،(2008).266

Wright, M. E. The impact of trait emotional intelligence and cognitive style on the academic achievement and life satisfaction of college students, Doctoral Thesis, State university of New York at Buffalo,(2007)، 17-21.

Bar-on. *The hand book of Emotional intelligence* (2000).